

Groots over schuld en onschuld van echte mensen

Drie dertigers buigen zich over het werk van de Amerikaanse toneelschrijver Arthur Miller. Wat drijft deze generatie theatermakers? De Mad Men-factor?

Door **Karin Veraart**

Lelijke titels, zegt regisseur Eric de Vroedt, Arthur Miller (1915-2005) leek er patent op te hebben. Lelijk, maar ook: bijbels. 'Het geeft meteen de ambitie weer. Groots. Daar zijn de Amerikanen goed in, in 'zachte' thema's als verlangen, hoop, illusie en desillusie, groot te brengen. Miller zeker. De personages worden *larger than life*, de dilemma's krijgen mythische afmetingen, de thematiek overstijgt het persoonlijke. Er ontvouwt zich een stuk als Griekse tragedie.'

Misschien omdat zijn werk wel is ervaren als kritisch over The American Dream, en in die zin tijd- en plaatsgebonden, wordt hij in Nederland niet vaak (meer) gespeeld. Maar Miller is bezig aan een comeback. Vanavond gaat *Al mijn zonen* in première, in regie van Thibaud Delpeut. Recentelijk oogstte Erik Whien lof voor zijn encensering van *Van de brug af gezien*; volgend seizoen zet Eric de Vroedt zich aan *Na de zondeval*.

Wat belangrijk is voor ons, zegt De Vroedt (1972): 'De stukken van Miller gaan over schuld, en verantwoordelijkheid. Kwesties waarvoor onze liberale generatie een blinde vlek heeft, hetgeen we onder ogen moeten gaan zien. Wij groeiden op met het idee: de huidige mondiale maatschappij is complex en dus is alles relatief en niet per se onze zaak. We hebben nergens binding mee. Maar dat is voorbij. Achterhaald. Miller beoogt: ook al heb je aan bepaalde ontwikkelingen geen deel gehad, toch draag je er verantwoordelijkheid voor.'

'*Na de zondeval* toont hoe je gebonden bent door gebeurtenissen in je leven. Je trauma's. Het wordt vaak gezien als 'dat stuk over Marilyn Monroe', maar het is veel breder dan een love-story. Voor mij gaat het vooral over de vraag: kun je na een bepaalde leeftijd te hebben bereikt, en na alles

Arthur Miller, circa 1950 Foto AFP

wat je hebt mee-gemaakt, nog integer leven? Er staat: heb ik te goeder trouw geleefd? Heb ik de juiste keuzes gemaakt?' Lachend: 'Ik ben nu bijna 40, dat houdt mezelf ook bezig.'

Eerder al las De Vroedt *Al mijn zonen*, de 'Miller' die collega Delpeut nu regisseert. Het stuk, over verantwoordelijkheid voor gebeurtenissen rond een oorlogssituatie, was een inspiratiebron voor zijn *Mighty Society*, over schuld en boete in de oorlog in Afghanistan. Beide regisseurs werken onder de vleugels van Toneelgroep Amsterdam, maar kwamen onafhankelijk van elkaar tot de keuze voor Miller, zoals ook Erik Whien er bij Oostpool zelf op kwam.

'Het is niet per se heel Amerikaans', zegt Whien (1978), over zijn *Van de brug af gezien*. 'Het stuk raakt aan onderwerpen waarmee we in Nederland net zo goed te maken hebben. Knellende familiebanden, immigratieproblematiek, kapitalisme. Maar toch, hè. Neem zo'n televisieserie als *Mad Men*. Een ongelooflijk succes. Waarom kijken we ernaar? Omdat het fantastisch is je even te verplaatsen naar dat Amerika van eind jaren vijftig. *Mad Men*, ja, dat is Miller.'

'En *Mad Men* is een metafoor. Dat gaat over hoe Amerika z'n onschuld verloor, over hoe de mens z'n onschuld verloor. Het is een bron die je kunt raadplegen, als het werk van Miller, om te zien hoe het allemaal zo is gekomen. Op metaniveau gaat het over grote thema's: De Mens, het Goede, het Slechte, het Recht. Zoom je in, dan zie je echte personages. We hebben zelden zo'n enthousiast publiek gehad als bij *de Brug*. Er is blijkbaar

Arthur Kennedy (links) en Lee J. Cobb als Willy Loman in een Broadway-toneeluitvoering uit 1949 van Arthur Millers *Dood van een handelsreiziger*. Foto Getty Images

behoefte aan echte mensen op toneel. Ik wil zelf ook echt ontroerd raken, merk ik. Terwijl mij is voorgehouden dat dat *not done* was. Maar dat verandert. Ook een generatiekwestie misschien.'

Delpeut (1978): 'Nederland en Miller - twee verschillende werelden, zo heette het. Maar kijk: The American Dream - wij leven die. In de jaren negentig werd mijn generatie wijs gemaakt: als je maar wilt, dan kan het. Alle jonge mensen moeten hun eigen ondernemer zijn. En als je slim bent, en het liefst ook nog een beetje geslepen en je een paar idealen ge-

woon loslaat, dan kun je fortuin maken. Nou, de eerste teleurstellingen zijn al binnen. Het werkt niet. Dat zien we nu. Schijnmogelijkheden waren het.'

'Miller zegt: 'de kleine man wordt belazerd waar-ie bij staat. Hij verliest zijn zonen, en het geld dat wordt genereerd is bloedgeld', dat houdt direct verband met de oorlogen die wij onder het grote motto van The American Dream zo nodig moeten uitvechten.' Feitelijk is dat nog steeds aan de hand, en Europa is er nauw bij betrokken.'

'In *Al mijn zonen* gaat het over de

Tweede Wereldoorlog en de nasleep ervan. De personages willen gewoon de draad weer oppakken, en dat gaat niet - dat is de tragedie. Maar Miller is in zekere zin idealistisch. Voor de problemen die hij aansnijdt, zouden oplossingen kunnen bestaan. De kleine man kan ook zijn eigen verantwoordelijkheid nemen. Daarover gaat het ook.'

'De voorstelling is meer dan een moeilijke avond binnen dat gezin. Het verhaal is groter, mythischer dan dat, en ik denk dat meer jonge regisseurs die klassieke waarde van Miller omarmen. Wij zijn opgevoed met het postmodernisme als verplichte receptuur, de grote vertelling was verdacht en corrupt. Maar inmiddels bestaan er zijn verschillende waarheden naast elkaar, de wereld is versplinterd en dat is aanvaard. Nu kunnen we weer op zoek naar verbintenissen, vertellingen die voor meerdere werelden de horizon vormen.'

Al mijn zonen gaat vanavond in première in de Toneelschuur Haarlem; **Na de zondeval** komt volgend seizoen uit.

'Dood van een handelsreiziger' won de Pulitzer Prize

Arthur Asher Miller (1915-2005) wordt beschouwd als een van de belangrijkste Amerikaanse toneelauteurs. Hij is schrijver van ruim dertig stukken waaronder *Dood van een handelsreiziger* (1949), *Heksenjacht* (1953) en *Van de brug af gezien* (1955), die ook werden verfilmd.

Eerstgenoemde stuk leverde hem onder meer de prestigieuze Pulitzer Prize op. Hij was een publieke figuur in zijn tijd; ook vanwege zijn weigering namen te noemen voor het House Un-American Activities Committee tijdens het Mccarthyisme, en zijn huwelijk met Marilyn Monroe.